

A MAGYAR CSALÁDSEGÍTŐ ÉS GYERMEKJÓLÉTI SZOLGÁLATOK ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK KÖZLEMÉNYE

Veszélyben a gyermekvédelem

A sajtóhírekben szinte naponta szerepelnek olyan tragikus gyermekeseteket bemutató írások, amelyek elmarasztalják a gyermekjóléti szolgálatoknál dolgozó szociális munkásokat. Ezen cikkek többnyire botrányos eseteket mutatnak be, amelyek joggal keltenek közfelháborodást. Az indulatok címzettjei a szociális munkások, akiket becsmérelnek, sokan megalázó módon kommentálják a híreket.

A gyermekjóléti szolgálatoknak nincs lehetőségük a cáfolatra, az eset részletes ismertetésére, mivel azt tiltja az adatvédelem, a szakmai és etikai szabályok. Nemcsak etikátlan lenne az érintett családok működési folyamatának bemutatása, hanem annak felszínre kerülése tovább növelné a társadalom előítéletességét a szegénykultúra törvényszerűségei között élőkkel szemben.

Ugyanakkor számtalan olyan általános tendencia figyelhető meg a szakmában és a társadalmunkban, amelyekről szólnunk kell.

Több írás szól arról, hogy a család nem mer segítséget kérni, mert attól fél, hogy segítség helyett „elveszik” a gyerekeket. A gyermekvédelmi törvény szerint kizárólag anyagi problémák miatt nem lehet gyermeket elszakítani a szüleitől. A valóságban mégis a szegénység áll a legtöbb „elvitel” hátterében. Ez hogyan lehetséges? A jelenlegi szociális ellátórendszer nem kínál megoldást számtalan élethelyzetre. Pl. a minimálbérért dolgozók – mint a szociális munkások – nem tudnak megélni, gyermeket nevelni a jövedelmükből. (Pl. 3 fős háztartás bevétele: apa – minimálbér 68 775 Ft, anya – gyes 28 500 Ft, családi pótlék 12 200 Ft összesen: 109 475 Ft. Kiadás: 60 000 Ft albérlet (vagy lakáshitel), 20 000 Ft lakásrezsi, 20 000 Ft utazás, 15 000 Ft gyermekre történő kiadás, élelmiszer, ruházkodás 40 000 Ft. Összesen: 155 000 Ft.)

Látható, hogy még a munkajövedelem sem fedezi a megélhetést, és akkor nem beszéltünk a munkanélküli, beteg, rokkantsággal élő stb. családokról. Amennyiben a gyermekjóléti szolgálat „kijár” a családnak valamennyi lehetséges juttatást, az sem fedezi a megélhetést. És a szegénység gyakran más problémákkal is együtt jár. A szegénykultúrában élő családnak nincs erőforrása odafigyelni a gyermek iskoláztatására, a folyamatos hiány, a biztonság elvesztése állandó feszültségforrás, amely gyakran pszichés tüneteket okoz. Idegesség, agresszió (látjuk a családon belüli erőszak növekedését), kiszámíthatatlan reakciók, beilleszkedési nehézségek stb.

A gyermekjóléti szolgálatok munkatársainak fizikai és pszichés leterheltsége óriási, ezért, és a megalázóan alacsony bérek (minimálbér) miatt igen magas a fluktuáció. Ez is egy problémaforrás.

A családok segítésére fordított idő a töredéke a szükségesnek. Egy sokproblémás család megismeréséhez, a nehézségeik feltárásához szinte be kellene költözni hozzájuk. Csak így tudnánk megbizonyosodni arról, hogy hogyan nevelik a gyerekeket, milyen az életmódjuk, előfordul-e bántalmazás... A gondozási folyamat kezdeti időszakában naponta több órát

kellene eltölteni körükben, egyébként esély sincs arra, hogy tényleges változásokat tudjunk generálni. És ehhez el kell fogadtatni magunkat. Meg kell győznünk őket arról, hogy tényleg segíteni akarunk, nem a gyermeküket „elvenni”. De ennek a nehézsége, lehetetlensége a jogszabályokban van kódolva: a családok tudják, hogy én teszek javaslatot a különböző hatósági intézkedésekre, rajtam is múlik a gyermekek kiemelése, ezért látszólag meg akarnak felelni az elvárásoknak. Még akkor is, ha az ő kultúrájuktól teljesen idegen. A segítő és hatósági funkció együttes jelenléte kioltja, vagy legalábbis gyengíti egymás hatását. Ezen változtatni kellene.

És amikor egy szociális munkásnak 20–40 gondozott családja van, akkor a szükséges idő töredékét tudja csak a közvetlen szociális munkára fordítani. (Ideális esetben egyazon időpontban 5–10 családdal lehetne tisztességesen dolgozni.) Ez a szociális munkásokban is feszültséget kelt: soha nem lehet biztos, hogy minden elvárhatót megtett, nem lehet biztos, hogy este nem bántalmazták-e a gyermeket, vagy megfelelően táplálják, hiszen nem tud csak hetente 1-2 látogatást tenni, azt sem mind a 40 családnál. Ezt a felelősséget nem kompenzálja semmi, ami gyakran párosul félelemmel: csak nehogy hibázzak, mert mi lesz akkor a gyermekkel, és velem! És ez megalapozza a „védekező alapállásból” történő működésmódot: rengeteg adminisztráció, papírmunka, biztonságra törekvés, aminek része lehet esetenként a védelemben vétel vagy a családból való kiemelés javaslata.

A „mérce”, az a határ, hogy mikor kell egy gyermeket kiemelni a családjából, ma nem létezik, vagy legalábbis nagyon képlékeny. Befolyásolja a szubkultúra, az adott társadalmi csoport, a hatóság normái, értékei, és persze a társadalmi elvárások. A határ minden bizonnyal sokkal lejjebb van, mint 35 évvel ezelőtt, pályám kezdetén. Ma olyan gyermekek is a saját családjukban „nevelkednek”, akik a korábbiakban már nevelőszülőknél, gyermekotthonokban éltek. Persze tudjuk, nem lehet tízezres nagyságrendben elvenni szüleiktől a gyermekeiket. A családok életébe történő beavatkozásnak csak nagyon indokolt esetben van helye.

A szociális munkások képzettségében sem történt változás az eltelt évtizedek alatt. Megmaradt az általános képzés, amely kevésbé gyakorlatorientált. Nincs lehetőség posztgraduális formában megszerezni azokat a speciális tudásokat, módszereket, amelyek szükségesek lennének pl. a felerősödő aktuális problémák – pl. családon belüli erőszak, gyermekbántalmazás, nem organikus eredetű mentális megbetegedések, krízisek stb. – kezelésére.

Ha tényleges változásokat szeretnénk elérni a gyermekek, családok életében, ahhoz több szolgáltatásra, befogadóbb intézményekre lenne szükség. Pl. ahhoz, hogy a gyermek motiváltabb legyen a tanuláshoz, más értékeket, normákat is megismerjen, mint amit a családja közvetít (ne az legyen az álma, hogy ha nagy lesz, „közmunkás” lesz [3. o. gyermek]), többféle prevenciós programra lenne szükség. Az iskola bizonyítottan alkalmatlan ezen funkció betöltésére. Az ilyen problémás gyermekeket „kiveti” magából – magántanulóság –, vagy elveszi a kedvét a tanulástól (állandó lekicsinylés, megalázás stb.). Olyan alternatív szabadidős programokra lenne szükség, amelyek vonzóak, értéktartalmúak, esélyteremtőek.

Jó lenne olyan közösségben (társadalomban) élni, ahol a szülők nem arra „szövetkeznek”, hogy kikényszerítsék az iskolától a magatartási problémás gyermekek eltávolítását – a bojkottot is bevetve –, hanem együtt segítenék a bajban levő gyermekeknek.

A gyermekjóléti szolgálatok munkatársaira is hatást gyakorol a társadalom értékrendje, amely ma, sajnos, előítéletekkel terhelt. Sokféle, egymásnak ellentmondó elvárásnak kell megfelelniük: mást vár el a fenntartó (többnyire önkormányzat: minél olcsóbban megúszni), mást a kliensek (tényleges segítség az ő értékeik szerint), a jogszabályoknak megfelelni szinte lehetetlen, és ott vannak a szakmai és etikai szabályok, valamint a segítők saját erkölcsi normái. Ezek között harmóniát teremteni embert próbáló vállalkozás.

Azok az intézmények (iskola, óvoda, bölcsőde, gyermekorvos, védőnő), amelyek kötelesek jelezni a gyermekjóléti szolgálatnak, ha veszélyeztetettséget tapasztalnak, sokszor csodákat várnak. Ők megtették a kötelezettségüket, jeleztek, a többi a szociális munkások dolga. A problémák megoldása egy hosszú, tervezett folyamat, amelynek eredményessége nagyban függ a partnerektől (pl. nevelési tanácsadó, iskola, szülő, védőnő) együttműködésétől.

Ilyen körülmények között a gyermekjóléti szolgálatok minden erőfeszítésük ellenére sem képesek a rájuk nehezedő feladatok maradéktalan ellátására, sok kis Szigetszentmiklós van a rendszerben elrejtve. Igazságtalan, méltánytalan, hogy a sajtó, a társadalom rajtuk kéri számon az ellátórendszer valamennyi hiányosságát.

Takács Imre elnök